

Tinutul Radautilor este pentru noi romanii bucovineni de foarte mare insemnatate, fiind plin de suveniruri istorice si dotat de natura cu toate frumusetile si bunatatile. Puscutiunea e in mediul tinerii si populatiunea, afara de putine colonii straine, curat romana. Aice se afla vestita monastire Putna cu mormantul lui Stefan cel Mare, monastirea Sucevitia cu mormantul lui Ieremie Movila, precum si aproape de orasiul Radauti in comun'a Volovatiului osamintele lui Ion Dragosiu intemeietorul Moldovei, in o biserică zidita de Stefan cel Mare (locul mormentului a nume nu se scie; atat'a inse se scie, ca pe locul unde este biserică de astazi era o biserică de lemn facuta de insusi Dragosiu, in care au fost inmormentat. Dupa ce Stefan zidi biserică de pãtra, stramutã cea de lemn la Putna, unde se afla inca si pana acum'a intrãga.)

Stravechiul orasiu al Radautilor, focariul vestitei episcopii din Bucovina, fu renoit de Alesandru cel Bun si inzebrat cu bunuri insemnate pentru episcopie (venitul anual se pãte calculã pana la 80.000 fl.) Majoritatea absoluta a locuitorilor orasiului este romana, apoi se afla putini germani si in timpul din urma foarte multi ovari, fiind locul favoritoriu pentru speculatiunea lor. Satele tinutului sunt mai tãte proprietatea fundului nostru religios, dintre cari multe sunt grupate pe langa orasiu. Locuitorii sunt oameni frumoși si foarte tari; locurile sunt manãse si poporul le lucra bine si cu serguintia, in cat ti-ar parã, ca starea lui materiala ar trebui se fie foarte buna. Dara acãst'a nu e asiã; pãmaturile sunt grase si locuitorii serguitori, dar pe langa acãst'a nu e si: economia, fara care exploatarea cea mai ingrigitã a pãmentului nu aduce folos mare. Caus'a este, ca poporul nu este inca de feliu dezvoltat prin scãle si alte institute de cultura. Noi nu avem in acest tinut nici macar o scãla capitala, si cine voiesce se-si cultive ceva copiii, trebuie se-i trimita toama pe la Sirete sau Cornauti.

Pana la sosirea fostului pretore M. Pitei nu era in tot tinutul nici o scãla nationala, si numai neobositei ingrigiri a acestui barbat avem se multiamim, ca acum'a avem la 17 scãle bine intocmite. Dara ce folos daca trebile stau pe la noi astfel, ca poporul nu intielege inca binecuvantãrii scoicior. Inumai parintii cei mai avuti si-dau fiii la scãla, si dorere, si acãst'a numai cu scopul de a face din ei preuti. Omenii cei mai seracuti nu se pot decide in genere nici in ruptul capului, de a-si trimite copiii la scãla. Acãst'a este foarte trist si dureros, cãci, cum sunt acum'a timpurile, prin acãst'a se pune de o parte basa la ruin'a stãrii bune a tãranilor celor mai avuti, er pe de alt'a proletariatul de feliu celui galitian amenintia a prinde rãdecine si in partile romane ale tãrii, de ora-ce acãsta nenorocire au si inceput in partea rutenisata de peste Prut a se latã cu iutiã infioratã, mai vertos in esti doi ani din urma din caus'a cumplitei fãmete si inmultindu-se inca si prin invasiunea a mii de galitiani fora casa si mãsa, care procedura intrãit periculãsa pentru Bucovina se repetiesce acum'a de timp indelungat. De am avã macar cat de putina inteligintia romana in acest tinut binecuvantat, ar fi lucrurile altminte: Acum'a inse avem numai clerul, care in acest tinut mai cu sãma si-a castigat multe merite pentru ridicarea poporului, dara sengur clerul, caruia si asiã si sunt cam legate manele, nu-e de ajuns. Nici in pretura, nici la judecãtorie, nici la directiunea de economia a bunurilor intinse ale fundului relig., nici macar posturile grase de padurari in numeroase paduri a fundului relig. nu se afla aplicati romani, ci tot straini, germani si poloni; si acãst'a de atat'a timp si cu atat'a cerbicositate, in cat poporul nostru crede, ca fiii sei trebuie se fie eschisi de la posturile dirigatoriile prin o lege intocmita de Domnedieu, ca si parias la vechii Indiani, un ce, ce neconsiderand partea politica si intielesuala, apasa prã tare simtiul si poterea morala in popor. Dirigatorii straini nici cunosc firea si prin urmare adevãratele trebuintã ale poporului, nici obiceiurile lui, ba nici limb'a lui, si nu sciu, ori de pãte prosperã astfel tãrã si cu ei. Ca un ce curics trebuie se amintim, ca am vedut prin comune romane afise placate si orduri guverniale in limb'a germana, nu sciu pentru cine, si erasi sciu, ca comunele sunt nevoite a comunicã cu preturile numai in limb'a germana, desã prin lege imperatãsa avem dreptul a intrebuintã limb'a nãstra in tãte afacerile si macar ca dirigãtorii li s'a dat

terminã anume spre a invetiã limb'a tãrii. Tãrã de multe si repetite ori si-au radicat glasul prin reprezentãtii ei, ca la ocuparea posturilor dirigatoriile se se considere mai cu sãma fii de ai tãrii, inse totdeauna n'a sã respuns, ca noi nu avem barbati de ai nostri si de aceea nu se pot implini de ocamdata dorintele nãstre.

Cei multi inse intrãba, cum de fi de ai tãrii, ce si-au absolvat cu succes bun studiile prin Liov si Viena si aplicandu-se la posturile cele mai inferioare nu au norocirea, de a naiftã mai repede, si ce este caus'a, ca multi din ei dupa multi ani de praca se retrag desgustandu-se, ca cantandu-si ocupatiunea in alt loc, se nu fie siliti a peri de sãmo? Pãte din caus'a portãri de grige, ca ai nostri se nu-si mai bataba capul cu studie mai nalte. Atat'a inse de secur ca trebuie se ni incordãm tãte poterile, se folosim tãte ocaziunile legali, numai asã potã sperã ca vom intrã cu ai nostri pretotindene in locurile nãstre. Dara acãst'a este trãba politica, o las se trãca rapede, la noi e gingasia, dar totusi nu me pot retinã de a insemnã o intrebare foarte fireãca si simpla, ce o pun acum'a si tãranii: De ce nu se face in Cornauti o academie de drepturi, unde se pãta invetiã si ai nostri fara a face multa cheltuiãla pe la Viena? Sciu inse ca toti mivor raspunde: puncti poff'a n' cuiu, si de aceea voui trece mai de parte la tema-mi. (Va urmã.)

Literariu.

Ortografia romana.

(Urmare.)

II.

Dintre tãte ortografiile, ore care ar fi mai potrivita pentru a impacã pretensiunile ce se cer de la o ortografia? Eu socot: ca aceea prin care se pãte aretã cu chãritate si perfect regulele gramaticale cu deducãrile lor, nelasand in dubietate nici sigurantia cetirei, va se dica inlesnind si cetirea si scrierea in mod rational. Acãst'a ortografia ar fi cea mai corespundãtoare si cea mai salutarie pentru noi romanii. Calea acãst'a inse ni-o arãta numai ortografia Parintelui Cipariu cu putinele schimbãri in aplicarea semnelor, si ne adoptãnd eumologia densului, basata numai pe anticãtãti cate odata nesigure si neajunse de cea mai mare parte a celor ce se ocupa cu cetirea, neavend nici mediele, ce se cer spre a potã urmãdensului in regiunile cele inalte filologice. Marginindu-ne dara la ortografia Parintelui Cipariu si cercetãndu-o mai aprãpe vedem ca tãta greutatea la ortografia D-sale, ca si la celelalte, atat pentru incepãtorii cat si pentru straini se reduce la scrierea sonurilor i si r, u, z, m, cand vin a se scrie in mediul cuvintelor. O alta greutate si nesigurantia atat pentru straini cat si pentru incepãtorii sunt diftongii proprii si improprii in mediul cuvintelor. In privintã lor nu existe nici o regula si nici eã e potãntia a se pune vreodata vre-un'a. E dara necesariu a face atenti pe ortografisti si gramatisti si la acãst'a. Ce se atinge de i, r, ele se prefac din a, e, i (u, o); iãra u, din t z din si m din s. Dãca acum gramatistii ar fi in stare a ni dã nãse regule, fie cat de grele, aretãndu-ne unde sunt a se cetã simple si unde a se cetã moiate, noi cei ce ne ocupãm cu elevii de 6-7 ani, am fi contenti. Cãci ori-ce se invetiã pe bazele regulelor nu e greu, si copiii daca invetiãtorii e numai in catu-va practic, pãte se capaciteze pe micutiã invetiãcei si se faca un sporu in cat se indetuleze pro ori si cine. Copilul cat e de mic intrãba, dupa caus'a lucrului, si numai de catu-ti dice: cum e acãst'a? ca eri ni-ai spus astfelu si altele, care aduc pre bietul invetiãtoriu in perplexitate. A pune astãdi nãse regule si mane a te abate de la ele, ce pãte se aduca de cat neconstantia si consecintie triste si pagubitoare. A spune d. e. t inainte de i urmat de o vocala se cetesce in mediul cuvintelor totuãndu-a u (t) si apoi venind se cetesi, vei cetã in loc de hartã, harta, in loc de Matia, Mata, in l. d. in vertiã, invertã, socotã; in l. d. Asiã, Asiã si altele multe de acestea. Aici se nu-mi obiectez nimenea ca acãst'a se intempla numai in cuvinte straine, ce nu e adevãrat, si daca ar si fi totusi nu e cuvent, cãci daca sunt odata cuvinte straine verite in limba, n'avem ce face, trebuie se le tinem inca, cãci nu le potã scãte fiind atat de latite. Ce atinge de diftongii apoi spuna-mi domnii filologi, ca cum am se capaci-

tez pre baiat, ca care i e scurt si care e lung; cãci aceea, cumca rãmãni inca au avut numai un semn pentru sonul i desã l'a pronuntiat in dõue forme, ca consonanta adeca si ca vocale, nu e destul si nu ne pãte induplecã, ca daca a fost la ei nesigurantia in cetire se fia si la noi, erorile ce le-au avut ei se le adoptãm si noi. Noi trebuie se fim practici, cãci practicã e adã parol'a dilei, se intielege inse ca fara de a compromite regulele gramaticale cum fac si domnii cei economi lasand pre u finale, care are insemnatate gramaticala foarte adenca basata si in firea limbii.* Cum se cetim: haina-haina, faina-faina, si alte multe asemenea. Ore ce ar patimã logicã gramaticala (sumãnd cele spuse) cand am pune regula t, d, s, nainte de i (scurt) e totuãndu-a-u, z, m, si apoi in mediu fiind ca natur'a lui i e dubia se se si insemnã cu semnul scurt se remana cum este neinsemnat, afara de sciutele locuri la cong. IV unde vine semnat cu semnul acut (i) si perfectul simplu, unde e insemnat cu semnul greu (i). Asẽmenea si diftongii proprii si improprii in mediu, insemnãti, cãci era sunt dubii. De unde scie un strain si un incepãtoriu, a cetã bucuria-bucuri-a, caletoria-caletori-a, calatoria-calatorie s. a. Si apoi ce diferentia e intre domnii de la domn si si domnii de la domnia sãu domnie, cand colo e u diftong impropriu si aici u diftong propriu, dincolo doi u-i, aici u-i-i. Acãst'a s'ar potã ilustra si cu alte exemple pre care inse le pãte aflã cine voiesce, in mesura buniceia in cartile scolastice. Ori si cine pãte vedã dara nesecuritatea in scrierea si cetirea acestor felii de cuvinte, inse cea mai mare greutate o intempla invetiãtoriu in scãla elementara. Adã numai vedi absurditãtile, neconsecintie si neajunsurile unei ortografii. De aceea nici nu me sãse a face cu tot respectul atenti pre filologii nostri la aceste impregiurari. Cãci aci sufer copilasii cei nevinovati si prin ei viitoriu nostru cel plin de sperantã, pentru peccatele facute pot dice mai mult din capriciul unor filologi, departe de campul practic si afundati in teorii seci si unilaterale, cari-si intipuesc ca propaga cultura nationala, nisuind a croi o limba cu totul nouã, in locul celei frumãse, vorbite si intielese de toti. Ore gramaticii sunt ei chiamati spre a produce limbi si nu a dã numai o directiune spre perfectiunea si inlesnirea limbii, a carei gramatica scriã? Si ore pentru ce se chinuim noi princii cei nevinovati cu astfelu de nesiguratãti ortografice ce nu aduc nici un folos nici in o privintã, ci din contra numai dauna si pedeca atat invetiãmentului, cat si culturi si progresului cultivãtoriu in genere. In loc de a usurã si inlesni invetiãmentul lu ingreunãm si impedecãm, numai pentru ore-care ilusiuni si opiniuni false. Nu se cultiva poporul prin certe gramaticale si ortografice. Acestea vor remanã deapãrãrea numai in cercul barbatilor de sciintie mai inalte si anume filologilor de cpecialitate. Ei vor aflã originea limbii si deducerea regulelor ei gramaticale din ori-ce feliu de scriere. N'a fost in stare se ne intunecã limb'a nici chiar ortografia parintelui Cirilu, apoi cu mult mai putina va fi in stare a face acãst'a o ortografia cu strabune.

Cu tãte acestea, cine dice, ca se facem o ortografia, care se ne intunecã originea cea sublima a limbii? E vorb'a se facem o ortografia, carea se corespunda studiului de astãdi a dezvoltãrii limbii materne. Si acãst'a se pãte cu putine sacrificii. Se remana principiiã etimologie, inse fara se ne intãrcãm si se ne perdãm chiar in sanscrit. De vom merge asiã afund, nici odata nu vom avã o limba culta si placuta, vorbita si intielesã de intregul popor. Alt'a e a scrie penrru popor si alt'a pentru invetiãti. Sunt opuri, care se cetesc numai de cei invetiãti, acolo si limb'a in expresiuni trebuie se fie acomodata culturi clasei acelor'a; ce e pentru popor, e se scriem se ne prieãpa toti, ca cu mult mai mult ne vom folosã, de cat ca cand am serie frumos si se nu ne prieãpa nimenea. Cat s'ar bucurã alte popãre, cand ar avã o limba asiã frumãsa si totodata regulata si perfecta in gramaticã ei, precum o avem noi romanii plina de armonia si frase clasice, ce se aud in gur'a poporului de rend — si ar exploitã tãta vistoria ei spre a scãte la lumina opuri clasice, ce la noi mai vertos celor de dincoãce de Carpati ni lipsesc mai cu totul. La noi durere, cei mai multi dintre cru-

* Toama practicã e se nu te fiei dupa ce nu vedi si n'audi. Altminte n'am denegat existintã a celor nevedute si neaudite, era gramaticã s'a usorat c'o regula. Red.

diti cresc departe de sinul maicei si afara din cercurile placute familiare, unde se aude limb'a romana; ei se adapa in sciintie din alte limbi streine, vietuesc cu streinii: apoi mai e mirare ca nu sciu romonesce nici vorbi bine, dar decum seriã. Unde sunt la noi barbati eruditi, cari se fie cutriat provinciile romane cu cartea de notitie in busunariu spre a insemnã tot, spre ce si-a indreptat atentiunea si ce i se pare bun si folositoriu la edificiu limbii. Cei mai multi, unde nu pot se se esprime, iau cuvinte straine si apoi urmãza ca in putin chiar ei nu sciu ce au scris. Se ne ferim de strainismi in tãte privintile, nu numai a nu intrebuintã vorbe si frase ce sunt straine si pe cari le oãndsem de atari, avend si pe ale nãstre proprii usitate in vre'un'a din provinciile locuite de romani, ci si chiar de latinismi si alte imprumutãri incorenurate din sororile limbii.

(Va urmã.)

Stergereã stãrii de asediũ se publicã intr'o fõia strãordinãrie oficiale toc-mã cand incheiãram fõia de astãdi.

VARIETATI.

= *Demustratiune.* Se vorbesce in foi straine, cumca conferintã deputãtorilor nemtiesei se va intemplã in 4 l. c. Un corespundinte din Viena mai adauga, ca cu ocaziunea acestei conferintie, se va face si demustratiune contra activitatii contelui Beleredi.

= *Din Florentia* se scrie: un decret regese demãndã desfiintãrea regimentelor de voluntari; senatul se va conchiamã ca judetiu suprem, se judece supra admiralului Persano.

= *Caracteristicã situatiunii interne* si externe a Austriei o cuprinde o fõie slavõna, in urmãtoarele: „in Viena nu sciu ce se faca si de ace'a nu fac nemie'a.”

= *Organul regimului serbesc* „Vidosi dan” dice magãriilor: „Tãte ce le facura magãrii de la deschiderea dietei din urma desã Pesta, nu pot impaciuã pre concetãtãniã lor Magãrii curund vor ajunge la acel punct unde stã scris: pana aici si nu mai departe. Decumvãnici acãsta admonitiune nu o vor respectã, pãtrãclita prã mult Ungaria. Nãtãni, cariã drepturi vitali le sacãza pentru persoãmente, sunt periclitãte cu pericãlor. Tempurile Pariasilor si Helotilor nationali au trecut, insemne-si dñiile lor. Acã drepturi nationale ce ei si-pretind, cauta se lãdee si altora. Cu secureã, cu care dau ei drepturilo nemãgiãrilor, vatema si pre ale drepturilo. Ungaria numai pre bazeã egalitatãi nationale pãte fi mare. Pentru magãrii a sãsit ór'a 11 in care au se se otarãseã, voiesc acãst'a ori ba.”

= *Corpul lui Anastasiu Panu* si inmormentat la Jasi, cu pompa strãordinãriã sãriurã erã portat pe carutiã trasa dsã seãse car Asistãra delegatiunii din Bucuresti, si din districte, corporatiunile din Jasi, clerul in frunã, cu metro-politul. Unde virtutile patriotismulã adevãrat se pretiuesc atat de mult, avem cãdintia ca peccatele nu vor potã prinde rãdecinã.

Publicare.

In urmãrea determinatiunii Comitãtului Societãtii romane de lectura din Lugosi, adã in Siedintã sa tienuta in 14/26 septemv. 1866 Nr. 41 cu acãst'a se aduce la cunoscintã publica, cumca adunãrea generalã a acestei Societãti se va tienã la Logosiu in 8/20 octomv si in dilele urmãtoare, la care serbare nationalã, Comitãtul in intielesul §-lui 19 al Statutlor Societãtei invita cu onãre pre toti membri Societãtei si pre toti aceia, caror'a li jace la nãima promovãrea si prosperãrea culturi poporului roman. —

D'in Siedintã Comitãtului Societãtei romane de lectura din Lugosiu tienuta in 14/26 septemvre 1866.

Michailu Nagy m/p., Juliu Petricu m., vice-presied. secretariu.

Viena, 4 optmvre. *Burs'a* de se de la 3 l. c. Imprumutele de stat cu 5% 55. — 55.80. Oblẽg. desãrcinãroci do pãmẽnt ul 66.50, — 67.25. transilv. 63.—, 63.50; Bãtãmes. 66.25, 67.—; bucovin. 63.50, — 64.; Galbenul 6.09—6.11; Napoleondori 10.25 10.26; Imperiali rusesci 10.55, 10.60; Argint 127.—, 127.50.